

אספרה שמך לאחי

♦ י"ח טבת תשפ"ד ♦

♦ ויחי יעקב בארץ מצרים ♦

יוסף שאביו ישאל אותו, מה עשו לך האחים? מה היה בדיוק הסיפור, איך הגעת למצרים? ואם הוא יספר חס וחלילה מה היה, הרי יתכן מאוד שיעקב אבינו יקפיד על התנהגותם, ויוציא מפיו איזה קללה על האחים, והרי יוסף יודע שכל דיבור של יעקב זה גזירה, כמו שהיה כשאמר ללבן; עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה, מקללה זו מתה רחל אמו, וכאן אם הוא יקלל את השבטים חשב יוסף, אני מחריב את כל העולם, "שלא נברא העולם אלא בשביל השבטים לכן לא הלך אצל אביו, על אף שגם יעקב עצמו³ הרהר ואמר; מפני מה לא סיפר לי יוסף ירידתו⁴ למצרים.

♦ ויקרבו ימי ישראל ♦

יעקב אבינו⁵ היה צריך לחיות מאה שבעים וחמש שנים כמו אברהם אבינו, אך כיון שלדוד המלך לא היו לו לחיות⁶ אלא שלש שעות. החסיר יעקב משנותיו עשרים ושמונה שנה ונתן אותם במתנה לדוד, וכמו כן קיבל דוד חמש שנים מאברהם אבינו, ועוד שלשים ושבע שנתן לו יוסף, היו לו יחד שבעים שנה. ויעקב ידע כעת כי ימיו קרובים, ואיך ידע? הרי יכול להיות שנקצב לו מן השמים לחיות כמו יצחק, ולפי זה יש לו עוד חמש שנים, אלא כי⁷ שלשים יום לפני הפטירה מסלקים מהאדם את הצלם אלקים, והצדיקים מרגישים את זה כמו שמסופר בזהר הקדוש על ר' יצחק מתלמידי רבי שמעון בר יוחאי שהרגיש על ידי זה שזמנו קרוב.

יעקב אבינו חי במצרים שבע עשרה שנה, לכולם ידוע השמחה הגדולה שהיה ליעקב, כשנפגש עם יוסף כמו שאמר; אַמוֹתָהּ הִפַּעַם אַחֲרַי רְאוֹתַי אֶת פְּנֵיךָ כִּי עוֹדָהְךָ הָי פִּירוּשׁוֹ - חשבתי שאני אבוד משני העולמות, אבל כעת שאתה חי לא אמות אלא פעם אחת, וכזכור כבר משנות נעוריו אהב את יוסף מכל בניו, ולכן רק השנים הללו שהיה עם יוסף שהם שבע עשרה שנה בנעוריו, ושבע עשרה לעת זקנתו במצרים נחשבים לו לחיים בלי צער וזוה נרמז בגימטריא של ויחי כמנין ל"ד שנים. ולכן מוזר מאוד וקשה להבין מה קרה כאן, אכן יוסף עשה קבלת פנים ענקית לאביו, ואף בעצמו אסר את המרכבה וכשנפגש עם אביו פרץ בבכי, ואחר כך דאג יפה מאוד לשיפן את אביו ואחיו בגושן, וגם סידר להם הכל, ועשה תחבולות שלא

יצטרכו ללכת לצבא לשרת את פרעה, אך מאז ועד קרוב לפטירה של יעקב, שוב פעם יוסף איננו, יוסף הצדיק יושב בארמון המלוכה ולא מבקר את אביו, אביו היקר שכל כך התגעגע אליו נמצא ממש קרוב בארץ גושן, ובכל זאת אינם נפגשים, ואיך זה יתכן? הרי יכול לנצל את השנים האלו, וללמוד מאביו סודות התורה שעדיין לא הספיק, הרי עזב את אביו באמצע הסוגיא של עגלה ערופה, ומדוע לא הולך ללמוד עוד? מספרים לנו² חז"ל יוסף הצדיק מוותר על הכל, ומדוע? הכל עבור מסירות נפש שהיה לו כלפי אחיו, כי אם יבא ליעקב והוא יתייחד עמו, אז כשאף אחד לא יהיה שם, חשש

1. בעל הטורים

2. פסיקתא רבתי פ"ג

3. מדרש לקח טוב מ"ח א'

4. ועל אף שיעקב ידע הכל ברוח הקודש כמו שאמר שמעון ולוי אחים כלי חמס וגו' וכתב רש"י שהכוונה על מכירת יוסף שאמרו איש אל אחיו ועתה לכו ונהרגוהו, וכן ביהודה אתה יודך אחיך שאמרת מה בצע וכו' נמצא שיעקב ידע ממילא על ידי רוח הקודש, אז מה פחד להיות אצל אביו התשובה היא - שכל ידיעתו על מכירת יוסף היה רק על ידי רוח הקודש (און פון רוח הקודש שעלט מען נישט) כי על ידי רוח הקודש לא מקללים, ומעתה פחד יוסף שישאל אותו האריך ירך, ומשיספר לו נמצא יודע זאת יעקב לא רק על ידי רוח הקודש ויכול לקללם והנה נפלא למבין דבר, (לב שלום, להרב שבדרון)

5. זהר ח"א קס"ח. ועיי"ע באר בשדה בפרשה זו.

6. ילקוט שמעוני בראשית רמז מ"א

7. אור החיים.

ואומר להם; לכו ושטטו בארבע רוחות העולם והגביהו את ארבע כנפות הארץ, ועשו מחילות מחילות בקרקע הארץ לכל צדיק וצדיק שבחוצה לארץ עד ארץ ישראל, והביאו לי כל צדיק וצדיק, צדיק פלוני בן פלוני, חסיד פלוני בן פלוני, חכם פלוני בן פלוני, נבון פלוני בן פלוני, נביא פלוני בן פלוני, שמסרו את עצמן על קדושת שמי בכל יום ויום כדי שלא יצטערו ויבאו לארץ ישראל ואני מחיה אותם.

מיד הולכים כל מלאך ומלאך וכל שרף ושרף וכל שר ושר וכל גדוד וגדוד, ושוטטים בארבע רוחות העולם, ומגביהין ארבע כנפות הארץ, וינערו רשעים מן הארץ, ועושין מחילות מחילות בקרקע הארץ בשביל כל צדיק וצדיק שבחוצה לארץ, ומביאין אותן בתוך המחילות לארץ ישראל אצל הקדוש ברוך הוא לירושלים, והקדוש ברוך הוא עומד בעצמו ומחיה אותן ומעמיד אותן על רגליהן, כי¹⁷ עיקר התחייה על ידי טל הבא מאת ה', ובחוץ לארץ אינו יורד טל של ברכה, וסתם אנשים שאינם צדיקים גם אם יזכו לתחיית המתים, לא יהיה להם כל כך קל, כי יצטרכו להתגלגל עד ארץ ישראל ושם יקומו,¹⁸ וזה צער ובזיון,¹⁹ רק לצדיקים, הקדוש ברוך הוא עושה להם את הארץ מחוררת, והם עומדים על רגליהם והולכים דרך המחילות בלי גלגול, עד שמגיעין אל ארץ ישראל, ושם מבצבצים ויוצאים, אך יעקב אבינו חשש שלא יזכה למחילות, לכן הטריח את בניו שיישאו אותו לארץ החיים, לארץ ישראל.

♦ הנה אביך חלה ♦

חדשות מרעישות נשמעו במצרים, ובאה²⁰ בלהה האומנת של יוסף שגידלה אותו כאמו, והיתה משמשת את יעקב, היא באה לספר ליוסף, הנה אביך חולה; וזה לא סתם חדשות אלא מופת גדול, ומדוע? כי מיום שנבראו שמים וארץ²¹ לא היה אדם חולה, אלא אם הגיע זמנו למות, היה מת פתאום, ולא היה לו זמן להתכונן, ואפילו

יעקב אבינו⁸ נולד ונפטר ביום ראשון של חג הסוכות ושבשנתו האחרונה - זאת אומרת שבועיים לפני פטירתו,¹⁰ בראש השנה התכונן לקראת פטירתו, וברצונו היה להשביע את יוסף על קבורתו, שיקברוהו בארץ ישראל, אך כיון¹¹ שאין משביעים אדם בעשרת ימי תשובה, המתין עד למחרת יום הכיפורים, אז קרא ליוסף ובקש ממנו להישבע שיקבור אותו בארץ ישראל, ובאמת שיעקב לא חשד את יוסף, וידע שגם ללא שבועה יקיים את מצות אביו, רק עשה השבועה לחזק הענין בעיני פרעה, שאולי פרעה לא יתן לו רשות, וכפי שבאמת היה.

אמר לו¹² יוסף, באיזה מקום אתה רוצה להיות, אמר יעקב; בקברי אשר קניתי במערת המכפלה. ומתי קנה יעקב את הקבר, כשמת יצחק, חשב יעקב, וכי יתכן שיקבר עשו הרשע בקבורת צדיקים, מה עשה? הביא כל כספו וזהבו ועשה מהן ערימה, אמר לעשו, מה אתה רוצה יותר, הערימה הזאת או הקבר הזה? נטל עשו את הכסף, ויעקב זכה בקברו במערה.

♦ ונשאתני ממצרים ♦

יעקב רצה להיקבר בארץ ישראל, ולמה¹³ האבות מחבבין ארץ ישראל לקבורה, כי מי שמת בחוצה לארץ, כשיגיע זמן התחייה ויצטרך לקום, אין תחיית המתים בחוץ לארץ,¹⁴ שאין הקדוש ברוך הוא מחיה את המתים אלא בארץ ישראל, שנאמר¹⁵ פה אָמַר ה' בְּרָא הַשָּׁמַיִם וְנוֹטִיָּהֶם, רָקַע הָאָרֶץ וַצִּאֲצָאֶיהָ נִתְּן נְשָׁמָה לָעָם עָלֶיהָ וְרוּחַ הַלְלִים בָּהּ, רק עליה נותן נשמה, ולכן נקראת¹⁶ ארץ חיים, וצדיקים שבחוץ לארץ, כגון משה ואהרן ושאר כל הצדיקים שבארבע פינות העולם, מה יהיה אתם? אלא שבשעת תחיית המתים הקדוש ברוך הוא קורא להם למלאכי השרת ואומר להם; בני לא בראתי אתכם אלא לשעה זו כדי שתעשו לי קורת רוח, משיבין מלאכי השרת ואומרים לפניו; רבונו של עולם הננו נעמוד לפניך בכל דבר שאתה רוצה! משיב הקדוש ברוך הוא

8. דרשות חת"ס פ"ה: ועיין ילקוט ראובני ח"ב שכחת לקט יעקב ויוסף, בשם הציני.
9. רמב"ן מ"ז כ"ט
10. אמרי נעם מועדים תשובה מן המחבר לח"ג סי' י"ב
11. שו"ע או"ח ס' ר"ב רמ"א בשם מהרי"ל
12. תנחומא פ"ו
13. תנחומא סימן ו
14. אותיות דר' עקיבא ט'
15. ישעיה מב ה'
16. יחזקאל כו כ
17. אהבת יהונתן שבת חוה"מ פסח בסופו.
18. דרושי הצ"ח ל"ד
19. כתובות קי"א. והרא"ש בהדר זקנים פ' בהר.
20. פסיקתא ביום השמיני ד'
21. פרקי דרבי אליעזר פרק נ"ב

ולא הניחני הקדוש ברוך הוא, כי גלוי וצפוי לפניו, סוף בית המקדש עתיד ליחרב, ובניו עתידים לצאת בגולה, והם הולכין אצל האבות ומבקשים מהם שיתפללו עליהם, ואינם מועילים להם, וכיון שהם הולכין בדרך הם באין ומחבקין קבורת רחל, והיא יוצאת רחל על קברה ובוכה ומבקשת עליהם רחמים מן הקדוש ברוך הוא, ואומרת לפניו; רבונו של עולם שמע בקול בכייתי ורחם על בניי ככתוב ²⁸ פה אָמַר ה' קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע נְהִי בְּכִי תְמֻרוֹרִים רָחַל מִבְּפֶה עַל בְּנֵיהָ, מֵאֲנָה לְהַנְחִים עַל בְּנֵיהָ כִּי אֵינָנוּ: פֶּה אָמַר ה' מִנְעִי קוֹלְךָ מִבְּכִי וְעֵינַיִךָ מִדְּמָעָה כִּי יֵשׁ שָׂכָר לְפַעֲלֶתְךָ נָאָם ה' וְשָׁבוּ מֵאֶרֶץ אוֹיֵב: וַיֵּשׁ תִּקְוָה לְאַחֲרֵיתֶךָ נָאָם ה' וְשָׁבוּ בָנִים לְגִבְיָתָם:

♦ רחל מנכה ♦

צריך להבין מדוע ²⁹ דוקא רחל ולא לאה? אלא שלא כבר בכתה הרבה, כזכור שבתחילה נגזר עליה שתהיה לחלקו של עשיו, והיתה עומדת בפרשת דרכים, וחוקרת מעוברים ושבים מה מעשיו, והיתה בוכה כל יום, כי שמעה שיעקב הוא צדיק, ועשיו רשע, והיתה בוכה שלא תעלה בגורלו, וכל כך בכתה עד שנשרו ריסי עיניה, וכל מי ששופך דמעות לפני ה' אף על פי שנגזר עליו עונש, הגזר דין נקרע, אבל רחל לא יצאה לדרכים מעולם, אמר הקב"ה על לאה; את בכית על הצדיק שלא תעלי בגורל עשיו, לכן תכנסי לקבורה בפנים המערה ולא תבכי על הגלות, ואחותך תעמוד בפרשת דרכים ותבכה על גלות ישראל. אבל כל זה רק לפי נגלות התורה, כי על פי סודות התורה, רחל אמנו צריכה להיות בלא אהל, ולא צריכה להיות מכוסה במערה, ואכן ³⁰ כאשר השר המפורסם משה מאנטיפיורי ע"ה חיזק הבנין על ציון רחל אמנו, היו חכמים מרבותינו שבחוץ לארץ שהתנגדו לכך, לאשר על פי סתרי התורה שמסר לנו האריז"ל צריכה להיות ללא אהל, ולבסוף הודו לו שבכל אופן עשה טוב כדי להבדילה מקברי העכו"ם שסביב המקום.

היה בדרך או בשוק היה עוטש, והיה נשמתו יוצאה מנחיריו ומת, כי כמו שניתנה הנשמה על ידי נפחת רוח חיים באפיו, כך על ידי עיטוש כיון שיוצא הרוח מאפיו לחוץ בחזקה, היתה הנשמה יוצאת וחוזרת למקומה, עד שבא יעקב אבינו, ובקש רחמים, ואמר לפניו; רבון כל העולמים אל תקח את נפשי ממני עד שאצוה את בני ובני ביתי, ונעתר לו, שיוכל להתכונן ולסדר ענייניו, ולא רק לעצמו ביקש אלא לכל העולם, וכך אמר; ריבונו של עולם ²² אם טוב לפניך, יפול בן אדם במחלה שנים או שלשה ימים ואח"כ יֵאָסֵף אֶל עַמּוּיו ויוכל לצוות אל ביתו, ועל ידי כך ²³ מתמרקים עוונותיו וחוזר בתשובה, אמר לו הקב"ה; טוב, ואתה תהיה הסימן בעולם, שממך יתחיל הדבר, ולכן נאמר וַיְהִי אַחֲרֵי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַיֵּאמֶר לְיוֹסֵף הִנֵּה אָבִיךָ חָלָה, ושמעו הדברים כל מלכי הארץ ותמהו, כי לא היה דבר כזה מיום שנבראו שמים וארץ, ולכך חייב אדם לומר בעטישתו "חיים" שנהפך מות זה לאור, וכהיום נהגו לומר ²⁴ להמתעטש; אסותא, והמתעטש יאמר לו ברוך תהיה, ואחר כך אומר; לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי ה':

יש שואלים; ²⁵ איך יתכן שלא היה חולי לפני יעקב הרי רבי שמעון בן יוחאי אומר; שאבן טובה היתה תלוי בצוארו של אברהם אבינו שכל חולה הרואה אותו מיד מתרפא. הרי שקודם יעקב גם היה חולשה. והתירוץ הוא ששם המדובר בחולה של מכה, או בסתם מחלה, לא בחולי של מיתה.

♦ מתה עלי רחל ♦

יעקב אבינו מספר ליוסף שכשהיה בדרך לארץ ישראל מתה רחל בדרך אפרת, ²⁶ ויוסף הצטער מאוד שאביו לא קבר את אמו רחל, במערת המכפלה, לכן אמר לאביו שמא מה שלא הכנסת אותה לקבורה בשביל שהיה עונת גשמים, אמר לו; לא, ²⁷ בין פסח לעצרת היה בזמן שהארץ מנופה ככברה שיכולים להלך, אמר לו יוסף; תן לי רשות עכשיו ואני מעלה אותה וקוברת במערת המכפלה, אמר לו יעקב; אין אתה יכול בני, שלא קברתיה שם אלא על פי הדיבור של ה', שאף אני רציתי להעלותה ולקוברתה

22. זהר תרומה קע"ד:

23. מדרש לקח טוב

24. מג"א ר"ל ו. ופסק המחבר (רמ"ו סעיף י"ז) שאין לאמרו בבית המדרש וכ"ד הט"ז, אך הש"ך הביא דברי הפרישה דבזמנינו יש להקל.

25. ב"ב ט"ז: תוס' ד"ה שכל

26. פסיקתא רבתי פ"ג ביום השמיני

27. מצינו מדרשים חלוקים אימתי נפטרה רחל אמנו י"א ב"א חשון ע"י ילקו"ש שמות רמז קסנ רנינו נחיי שמות א ו נשם מדרש תדשא ועוד, וי"א בין פסח לעצרת ע"י

פסק"ר ג סד

28. ירמיה ל"א יד

29. זהר דף רכ"ג, ועיין בספר עיני העדה לבעל שבט מוסר בפ' יוצא שכשראתה רחל את לאה שמתפללת היה עליה ג"כ להתפלל כמו שאמרו שמה יקדמונו אחר ברחמים,

ועוד כמה טעמים שהיה לה להתפלל עי"ש

30. מסעות ירושלים עמוד קט"ו

♦ מנשה ואפרים ♦

יוסף הצדיק, כששמע שאביו חולה, מיד וַיִּקַּח אֶת שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ אֶת מְנַשֶּׁה וְאֶת אֶפְרַיִם, ובא אל אביו, ואמרו ליעקב; הֲנֵה בְנֵךְ יוֹסֵף בָּא אֵלֶיךָ, וכידוע, מי שהוא בן מזלו של החולה, כשבא לבקרו, הוא נוטל חלק אחד משישים, מחליו,³¹ וכיון שיוסף היה בן מזלו, הנקרא בן גילו, הרי הוא נטל אחד מהשישים, ולכן נאמר הֲנֵה = שזה בגימטריא שישים, ואח"כ נאמר; וַיִּתְחַזַּק יִשְׂרָאֵל וַיֵּשֶׁב עַל-הַמְּטָה: הַמְּטָה = בגימטריא חמישים ותשע, שירד לו חלק אחד משישים מהחולי, ונתחזק.

יוסף³² קירב את בניו אצל אביו כדי שיברכם, אך מיד סילק הקדוש ברוך הוא הימנו רוח הקודש. התחיל יעקב אומר לו; מי אלה? ומדוע שאל כך, הרי שבע עשרה שנה ישבו אצלו, והוא שואל מי אלה אלא שצפה וראה ברוח קדשו את שני עגליו של ירבעם בן נבט שעתידי לצאת מאפרים, שהוא יחטיא את בני ישראל כמו שכתוב; וַיִּזְעַץ הַמֶּלֶךְ וַיַּעַשׂ שְׁנֵי עֲגָלֵי זָהָב, וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם רַב לְכֶם מַעֲלוֹת וְרוּשָׁלַם הֲנֵה אֵלֶיךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָעֵלֶוּךָ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם, וכמו כן יהוא בן נמשי, ממנשה, שאמנם בתחילה היה אדם גדול, אבל אחר כך החטיא את ישראל, ולכן תמה יעקב מהיכן מגיע הפגם, מדוע השכינה מסתלקת כשרוצים לברכם,³⁴ כי אם חלילה מנשה ואפרים עצמם אין תוכם כברם, וטומאה מושרשת במחשבתם, לא יועיל שום דבר גם אם יקח אותם על זרועותיו, ויפרוש עליהם קדושתו אלף פעמים, בשום אופן אי אפשר לטהר שרץ, אבל אם הם קדושים וטהורים כמו שאכן היה באמת, אלא שיש איזה פגם קטן ניצוץ לא טהור שמונע מבחוץ, לזה יכול להועיל שיקח אותם על זרועותיו לתקן הניצוץ ההוא, שיישאר כולו קודש.

♦ אֲשֶׁר נָתַן לִי אֱלֹקִים בְּזֶה ♦

ומה היה הפגם שמנע את הברכות, אכן יוסף הצדיק עשה כל שביכלתו, התחתן עם אשתו אסנת כדת וכדין עם שטר אירוסין ושטר כתובה לפני עדי מסירה ישראל, שגייר מעבדיו ובני ביתו,³⁵ ויתכן שלקח לעדים את איוב ויתרו שהיו מעבדי ויועצי פרעה, והיו כשרים, ואת זה הראה לאביו שקידש אותה כדת משה וישראל, והוכיח שהכל היה כפי דרכי התורה, אך דבר אחד לא היה

31. שער הפסוקים להאר"ז ל

32. פסיקתא פ"ג ואגדת בראשית פ"ה

33. מלכים א' י"ב כ"ח

34. חתם סופר

35. משכיל לדוד לר' דוד פרדו, בד"ה בזה הראה לו

36. אלשיך

37. נועם אלימלך

38. תולדות נח, ביאורים במקראי קודש פ' ויחי.

יכול יוסף למנוע וזה היה בעוכרו, שהיה צריך לעשות אירוסים וקידושים, גם בערכאות ובתי משפט של הגויים המצרים, ודבר זה לא טוב, כי זה מייקר ומכבד את האלילים ועובדיהם, וזה היה הפגם שמנע את ברכתם של בניו, ועל זה הצטדק יוסף, מה יכלתי לעשות, אֲשֶׁר נָתַן לִי אֱלֹקִים בְּזֶה, הרי הייתי כאן במצרים.

♦ וַיֹּאמֶר קַחֶם נָא אֵלַי וְאֶבְרַכֶם: ♦

התחיל יוסף מבקש ואמר לו; אבא בניי צדיקים הם כמותי, בני הם, והביא את אסנת אמו לפני אביו, ואמר לו; אבא בבקשה ממך אפילו בשביל הצדקת הזו, אמר לו; קחם נא אלי, הביאם אצלו התחיל מגפפן ומנשקן ושמוח בהם, אמר שמא מתוך שמחה תשרה עלי רוח הקודש ואברכם, ולא חזרה עליו רוח הקודש, וכיון שראה יוסף צרתו, נטלם ויצא לו לחוץ, השליך עטרה מראשו, ונפל על פניו וביקש רחמים, וציוה לבניו שישתטחו לפני הקב"ה בתחנונים, אמר הקדוש ברוך הוא; עד אימתי יהיה יוסף מצטער, מיד נגלתה רוח הקדש על יעקב שיברכם, שאין הקדוש ברוך הוא יכול לראות את השבט, ונפל על פניו.

♦ שִׁפְלָא אֶת יָדָיו ♦

יוסף העמיד את אפרים משמאלו ואת מנשה הבכור בימינו, אבל³⁶ יעקב הרגיש שאפרים מוכן לברכה יותר ממנשה, מה עשה יעקב, שִׁפְלָא אֶת יָדָיו והניח ימינו על אפרים הצעיר, ואף על פי³⁷ שהיה יכול יעקב אביו עליו השלום, לחזור ולהעמידם כרצונו, זה לימינו וזה לשמאלו, לא הפך את מקומם, שלא רצה לבייש את מנשה, כיון שראה יוסף שאביו משנה הסדר הצטער, חשב יוסף שמא אביו טעה, שהרי כבדו עיניו ולא יכול לראות, והוא חושב שזה מנשה. או שמא³⁸ שוב רוצה יעקב לשנות את סדר הבכורה, אוי ואבוי, כנראה, כיון שאבי לא יודע מה שעבר ביני ובין אחי, שעל ידי שהראה לי אהבה יתירה ועשה לי כתונת פסים נמשך עלי שנאת אחים גדולה, ומה יצא מזה שאחי רצו להרגני, ולבסוף מכרו אותי לעבד, וכעת הוא רוצה עוד פעם להראות

אהבה יתירה לאפרים הקטן, אבל אני הרי יודע מה יכול לצאת מזה.

♦ וַיִּתְמַךְ יַד אָבִיו ♦

וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל אָבִיו לֹא כֵן אָבִי פִי זֶה הַבְּכֹר שִׁים יְמִינִךָ עַל רֵאשִׁי, וְתִמְכֶּךָ יָדוֹ שֶׁל אָבִיו, לְהַעֲבִירָהּ מֵעַל רֵאשִׁי שֶׁל אֶפְרַיִם וְלִהְיִיחָהּ עַל רֵאשִׁי שֶׁל מְנַשֶּׁה, אָמַר לוֹ יַעֲקֹב לְיוֹסֵף; הַחוֹשֵׁב אֶתְּךָ שֶׁמִּזְקֻנוֹתַי אֵין בִּי עוֹד כַּח? הִיד שֶׁדַּחַתָּה שְׁלִישׁ עוֹלָם אֶתְּךָ מִבִּקֵּשׁ לְדַחוֹת, שֶׁהִרִי מִלֵּאךְ הוּא שְׁלִישׁ עוֹלָם, וְיַעֲקֹב דַּחָה בְיָדוֹ מִלֵּאךְ שֶׁהִתְאַבַּק עִמּוֹ, חִיִּיךְ אָמַר יַעֲקֹב שֶׁאִם אֶרְצֶה, מֵאֵה כִּיּוֹצֵא בְךָ אֵינִן יְכוּלִין לְהַזִּיז אֶת יָדִי, אֲלֵא מָה אֶתְּךָ חוֹשֵׁב שֶׁאִנִּי לֹא יוֹדַע שֶׁזֶה הַבְּכוֹר, יְדַעְתִּי בְּנִי יְדַעְתִּי, אֲלֵא מָה אֶתְּךָ חוֹשֵׁב שֶׁאִנִּי לֹא יוֹדַע מָה עָשׂוֹ בְךָ אַחִיר, ³⁹ יְדַעְתִּי בְּנִי יְדַעְתִּי, אֲנִי יוֹדַע גַּם דְּבָרִים שֶׁלֹּא נִתְּגַלּוּ לְךָ, יְדַעְתִּי מַעֲשֵׂה רְאוּבֵן, יְדַעְתִּי מַעֲשֵׂה יְהוּדָה, וְהִרִי קַל וְחוֹמֵר, וְמָה דְּבָרִים שֶׁלֹּא נִתְּגַלּוּ לְךָ, נִתְּגַלּוּ לִי, דְּבָרִים שֶׁנִּתְּגַלּוּ לְךָ עַל אַחַת כְּמָה וְכְמָה.

♦ גְּדוּלַת מְנַשֶּׁה ♦

הַמְּשִׁיךְ יַעֲקֹב לְהַרְגִיעַ אֶת יוֹסֵף, שִׁיבִין לְמָה הַקְּדִים אֶת אֶפְרַיִם, וְאָמַר לוֹ עַל מְנַשֶּׁה, גַּם הוּא יְהִי לְעַם וְגַם הוּא יִגְדַל, שְׁעֵתִיד לְצִאת מִמֶּנּוּ גְדֵעוֹן בֶּן יוֹאֵשׁ שֶׁהַקְּב"ה עוֹשֶׂה נֶס עַל יָדוֹ, כֹּאֲשֶׁר בְּנֵי מִדְיָן יִשְׁתַּלְּטוּ וְיִלְחֲצוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁבַע שָׁנִים יִלְךְ גְּדֵעוֹן עִם שְׁלֹשׁ מֵאוֹת אֲנָשִׁים סְמוּךְ לְמַחֲנֵה מִדְיָן, עִם שׁוֹפְרוֹת וְכַדִּים, וַיִּתְּקֵעוּ שְׁלֹשׁ מֵאוֹת הַשּׁוֹפְרוֹת וַיִּשְׁם ה' אֶת חֲרָב אִישׁ בְּרַעְיוֹ וּבְכָל הַמַּחֲנֶה וַיִּנָּס הַמַּחֲנֶה שֶׁל מִדְיָן, וַיִּפְּנֵעַ מִדְיָן לְפָנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְלֹא יָסְפוּ לְשִׂאת רֵאשִׁים וְיִתְּשְׁקוּ הָאָרֶץ אֲרָבָעִים שָׁנָה בְּיָמֵי גְדֵעוֹן:

♦ גְּדוּלַת אֶפְרַיִם ♦

וְאוֹלָם אָחִיו הַקָּטָן יִגְדַל מִמֶּנּוּ שְׁעֵתִיד יְהוֹשֻׁעַ לְצִאת מִמֶּנּוּ שִׁינְחִיל אֶת הָאָרֶץ וְיִלְמַד תּוֹרָה לְיִשְׂרָאֵל, וְעַד הַיּוֹם הַעֲשָׂרֵת הַשְּׁבַטִים לּוֹמְדִים הַלְכוֹת עַל שְׁמוֹ, כִּידוּעַ

כל היהודים שאנחנו מכירים ויודעים עליהם הם על פי רוב משבט יהודה ובנימין, ⁴¹האשכנזים הם משבט בנימין הקטן שבשבטים, לכן כשמחשבים ועושים איזה גימטריא משתמשים הרבה במספר קטן, ⁴²ויהדות ספרד וכן רוב התימנים משבט יהודה, אלא שבמשך הדורות היו תערובות, לכן יש אשכנזים המיוחסים לדוד המלך ע"ה, ויש ספרדים ותימנים המיוחסים ליוסף, אמנם חוץ מזה יש עדיין עשרה שבטים שהוגלו על ידי סנחריב מלך אשור בימי בית המקדש הראשון, מעבר לנהר סמבטיון, ואליהם לא הגיע התלמוד בבלי שלנו, כפי שיש ספר הנקרא "אלדד הדני" לפני הרבה שנים הגיע יהודי מעשרת השבטים שקראו לו אלדד, שהיה משבט דן, וכל לימודם הם הלכות באופן זה; אמר רבינו יהושע מפי משה מפי הגבורה וכו', וכיון שמשבט אפרים עתיד להיוולד יהושע המלמד תורה ראוי להקדימו למנשה, ואם תחשוב לומר שבכל אופן לא צריך להסתכל על המעלות של כל אחד, אלא העיקר מי שנולד ראשון אותו יש לכבד קודם, הנה התשובה ממעלה השנייה שיש ליהושע.

♦ וְזָרְעוֹ יִהְיֶה מְלֵא הַגּוֹיִם ♦

כל העולם יתמלא בצאת שמעו ושמו של יהושע, כשיעמיד את החמה בגבעון, ואת הירח בעמק אילון, כשנלחם יהושע עם מִלְכֵי הָאֱמֹרִי ⁴³וכאשר הגיע ערב שבת, וראה יהושע בצרתן של ישראל שלא יחללו את השבת, ובמלחמה זו היה אסור להם לחלל שבת אלא אם כן יש פקוח נפש ⁴⁴כיון שהתחילו את המלחמה תוך שלשה ימים סמוך לשבת, לכן כשראה יהושע בצרתן של ישראל שלא יחללו את השבת העמיד את השמש והירח, וַיֹּאמֶר לְעֵינָי יִשְׂרָאֵל שְׁמֹשׁ גְּבַעוֹן דּוֹם וַיִּרַח בְּעֵמֶק אֵילָוִן. ⁴⁵יהושע לא אמר עמוד מללכת, אלא דום, כלומר שתוק מלומר שירה, למה אמר לו דום, שכל זמן שהוא מקלס ומשבח להקב"ה יש בו כח להלך, אבל כשדומם ושותק אין בו כח ועומד, וכשאמר לו יהושע שמש בגבעון דום, אמרה לו השמש ליהושע; יהושע וכי יש קטן אומר לגדול ממנו דום, אני נבראתי ביום רביעי, ובני אדם נבראו בששי, ואתה אומר לי דום, ענה יהושע; וכי בן חורין שהוא קטן ויש לו עבד זקן אינו אומר לו שתוק, אברהם אבי הקנה לו הקדוש ברוך הוא שמים וארץ, ולא עוד אלא שנשתחוו השמש לפני יוסף שנאמר וְהָיָה

39. רבה צ"ה, פסיקתא פ"ג, ואגדת בראשית.

40. כיון שרק מכה רוח"ק ידע על מכירת יוסף לא היה חשש שיקללם כמו שאמרו בספרים פון רוח"ק שעלט מען נישט, כי ע"י רוח"ק לא מקללים.

41. מדרש תלפיות בערך גימטריאות בשם ספר כח ה'.

42. ספר הברית, ומהרצ"א בפירושו לספר עובדי' כלי הרואים

43. פרקי דרבי אליעזר פרק נב

44. מהרש"א ע"ז כ"ה

45. תנחומא אחרי סימן ט

♦ הַפֶּךְ בַּהּ וְהַפֶּךְ בָּהּ, - וּמִנֵּה לֹא תִזְעַע ♦

האמת שיש למתווכחים בזה הרבה תירוצים ודחיות, אבל צריך להיזהר מאוד, שהרי מצאנו⁵¹ בגמרא ששאלו; כשיש ויכוחים ומחלוקות, היאך אפשר ללמוד תורה, הללו מטמאין והללו מטהרין, הללו אוסרין והללו מתירין, הללו פוסלין והללו מכשירין, שמא יאמר אדם היאך אני למד תורה מעתה? התשובה היא; כולם נתנו מרועה אחד א-ל אחד נתנו - פירש רש"י - אין לך מבני המחלוקת מביא ראיה מתורת אלוה' אחר, אלא מתורת אלקינו. הכל פרנס אחד אמרן מפי אדון כל המעשים - אין לך מביא ראיה מדברי נביא הבא לחלוק על משה רבינו. זה הכלל על כל ויכוח הראיות וההוכחות צריך להיות מהתורה, ולא מפילוסופים ומדעים, לא מגויים ותוכניים, וכן מצאנו בגמרא שאף על דברי בני אדם בדברי חולין חיפשו חז"ל היכן המקור בתורה,⁵² מנא הא מילתא דאמרי אינשי וכו'.

♦ וַיְבָרְכֶם בַּיּוֹם הַהוּא לְאִמּוֹר ♦

יעקב בירך את אפרים ומנשה; בָּרַךְ יִשְׂרָאֵל לְאִמּוֹר; כִּי יִבְרַכּוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת הַתִּינוּק בַּיּוֹם הַבְּרִית מִלֵּה; וַיִּשְׁמְךָ אֱלֹקִים כְּאֲפְרַיִם וְכַמְנַשֶּׁה, ולמה דוקא כאפרים ומנשה ולא כשאר השבטים, אלא⁵³ ידוע שדרך העולם שקיימת ירידת הדורות, כל דור הדרגה הרוחנית של הבנים פחותה בדרך כלל מדרגתם של האבות, אבל אפרים ומנשה זכו להיות בדרגתם כמו השבטים שהם דור קודם להם, ולא ירדו מדרגתם, וזה הברכה אשר יברך אב את בניו; ישימך אלוקים כאפרים ומנשה כלומר תהא דרגתך שוה לאבות תעמיד עצמך באותה שורה של הדור הקודם.

♦ וַיֹּאמֶר יִשְׂרָאֵל אֶל יוֹסֵף ♦

אחר שבירך את בני יוסף, ועשה אותם שני שבטים, אמר יעקב ליוסף; הנה כעת כבר הגיע זמני למות, והיה

הַשָּׁמֶשׁ וְהַיָּרֵחַ וְאֶחָד עָשָׂר כּוֹכָבִים מְשִׁתְּחוּיִם לִי, ולכן אני אומר; שמש בגבעון דום, אמרה לו השמש וכי אתה גוזר עלי שאשתוק, אמר לה; כן ! אמרה השמש כיון שאני שותק מי יאמר קילוסו ושבתו של הקדוש ברוך הוא, אמר יהושע; דום אתה, ואני אומר שירה בעבורך, ואכן יהושע אמר שירה במקום השמש, וַיַּעֲמֵד הַשָּׁמֶשׁ בַּחֲצִי הַשָּׁמַיִם וְלֹא אָץ לָבוֹא בַּיּוֹם תָּמִים, וראו כל מלכי הארץ ותמהו שלא הָיָה בַּיּוֹם הַהוּא לְפָנָיו וְאַחֲרָיו לְשִׁמְעַה ה' בְּקוֹל אִישׁ כִּי ה' נִלְחָם לְיִשְׂרָאֵל.⁴⁶ מסיפור זה רואים שלא תמיד הגיל קובע, ולכן יש להקדים את אפרים לפני מנשה.

♦ העמדת החמה ♦

בדרך אגב רואים ממה שאמר יהושע בן נון, "שמש בגבעון דום" ולא אמר; ארץ בגבעון דום, ובפרט מהויכוח שהיה לו עם השמש, וכן ממה שתקנו חז"ל לברך ברכת החמה פעם בעשרים ושמונה שנים, כשהחמה מגיע לאותו מקום שהעמידה היוצר בששת ימי בראשית, רואים מזה שהשמש היא זאת שמסתובבת סביב העולם העומדת במרכז ואינה נעה ממקומה, וכן מוכיח התפילה שאומרים בשבת; הַקֵּל הַפּוֹתַח בְּכֹל יוֹם דְּלֹתוֹת שְׁעָרֵי מִזְרָח, וּבּוֹקֵעַ חַלּוֹנֵי רְקִיעַ, מוֹצִיא חַמָּה מִמְּקוֹמָהּ. וּלְבַנְּה מְמִיכּוֹן שְׁבֵתָהּ. וַיִּמְאִיר לְעוֹלָם פְּלוֹ וְלִיּוֹשְׁבָיו, שִׁבְרָא בְּמִדַּת הַרְחָמִים, ולא כמו⁴⁷ הטיפשים התוכנים שאומרים להיפך, וכך מפורש⁴⁸ בזהר הקדוש; וגלגל אחד הוא קבוע באמצע ביניהם, והוא לא מתנענע לכאן ולכאן, וכו' והארץ לעולם עומדת, שהיא קבועה ביניהם.⁴⁹ ובספר הברית מאריך מאוד בזה, ומוכיח מהרבה פסוקים ומאמרי חז"ל שהשמש מסבבת את העולם, ומחשיב את הדעה הנוגדת לזה ככפירה בתורה, ואף שיש הסוברים שאין זה כפירה, בכל אופן אין לזה שום מקור מהתורה, רק מהגויים והתוכניים, וכשה' ברא את העולם,⁵⁰ הסתכל בתורה וברא את העולם, ובתורה מפורש שהשמש מסתובבת סביב העולם וְהָאָרֶץ לְעוֹלָם עֹמֶדֶת.

46. לויית חן

47. יערות דבש דרוש ד'

48. תיקוני זוהר תקון ס"ט

49. מאמר ט' פ"ח וכתב שם לא יתכן שאנו סובבים את השמש דהרי נאמר (בראשית א יז) ויתן אותם אלוקים ברקיע השמים ובחגיגה (יב ב) אמר רב יהודה שני רקיעין הן ריש לקיש אמר שבעה ואלו הן וילון רקיע שחקים וכו' רקיע שבו חמה ולבנה כוכבים ומזלות קבועין בהכרח צריך לומר שהארץ עולה למעלה בשמים תוך הרקיע השני שבו להקיף את השמש העומד קבוע במקום אחד ומתמהמה שם חצי שנה כי צריך לעשות שם חצי ההקפה העליונה וכו' ואנו דרים בשמים תוך הרקיע השני עם טפינו נשינו מקננו וכל בהמתנו והביאור בדבריו דלפי מה שמבואר בגמרא שם שהשמש נמצאת ברקיע השני אם נאמר שהארץ מקיפה את השמש נמצא שהארץ עולה לרקיע השני ושם היא מקפת את השמש.

50. זוהר תרומה דף קסא

51. חגיגה ג.

52. בבא קמא צב

53. ר' שלמה זלמן בלוק תלמיד הח"ח בספר הצדיק ר' שלמה עמוד קלג

אחד, באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר; בְּרוּךְ שֵׁם
כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד: ⁵⁸ הִיא שְׁמִיהַ רַבָּא מְבָרַךְ לְעָלַם
וְלְעָלְמֵי עָלְמִין. אמנם אמר ⁵⁹ יעקב לבניו הרי גם אותיות
ק"ץ לא נמצא בשמותיכם שאין בשמות השבטים לא
קו"ף ולא צדי"ק, ולכן לא גילה את הק"ץ, אלא אמר
יעקב לבניו דברים אחרים.

♦ רְאוּבֵן כְּבָרִי אֶתְּהָ ♦

כעת התחיל יעקב להוכיח ולצוות את בניו, ואמר;
⁶⁰ רְאוּבֵן בְּנִי, אֲנִי אֹמֵר לָךְ, מִפְּנֵי מָה לֹא הוֹכַחְתִּיךָ כָּל
הַשָּׁנִים הַלְלוּ, רַק כַּעַת סָמוּךְ לְמִיתָהּ, כְּדֵי שְׁלֹא תִנְחַנְחֵנִי
וּתְלַךְ וּתְדַבֵּק בְּעֵשׂוֹ אַחִי. והאמת שזה פלא שיעקב אבינו
יחשוב כן על ראובן, שילך וידבק בעשו הרי הלכה בידוע
שעשו שונא ליעקב, וגם היה הראשון מי"ב שבטי י"ה
והוא ילך לעשו? אלא שכבר מצאנו בחז"ל ⁶¹ שאמר ר'
טרפון שאין בדור הזה מי שיודע להוכיח בדרך כבוד
שלא יהיו פניו משתנות, ⁶² ודברים אלו אשר נאמרו
על ידי תנאים קדושים בדור בו חיו בני אדם, אשר היו
כמלאכים ממש מלמדים אותנו על הזהירות המופלגת
הנצרכת לתוכחת הזולת, אף כאשר רצון המוכיח הוא
באמת להועיל, ⁶³ ואף שלא חשד את ראובן שחלילה
יתקלקל בבת אחת בכל זאת כל תנועה קלה שנוטין
מדרך הישר, אותו הדרך מוליך אחר כך לעשו, אף שגם
הוא עצמו אינו מרגיש בזה, משל לחבל ארוך אפילו
רחוק כמה פרסאות ונוגעים בקצה אחד ועל ידי זה
מתנועע הקצה השני.

♦ פָּחוּז כַּמִּים - אִזְ חִלְלַת יְצוּעֵי עֲלָה. ♦

התחיל יעקב בתוכחתו ואמר לראובן; ראובן בכורי
אתה, וראוי היה לך לקבל את הבכורה, גדולת הכהונה
והמלכות, אבל בגלל החטא שחטאת, יינתן הבכורה
ליוסף ⁶⁴ ששתי בניו יהיו במנין השבטים, לכל אחד מהם
יהיה נשיא, ולכל אחד דגל בפני עצמו, דגל אפרים ודגל
מנשה, המלכות יינתן ליהודה שיצא ממנו מלכות בית

אלקים עמכם בגלות להציל אתכם מכל צרה, ותפרו
ותרבו מאד, וישיב אתכם אל ארץ אבותיכם לנחול
אותה, ואני נותן לך כעת מתנה יותר על אחיך שתנחל
בארץ ישראל את העיר שכם, שכששמעון ולוי נלחמו
בשכם נאספו האומות להלחם בהם, ⁵⁴ אמר יעקב; מה
אני מניח את בני ליפול ביד אומות העולם, מה עשה
יעקב נטל חרבו וקשתו ועמד לו על פתחה של שכם,
ואמר; אם יבואו אומות העולם, להזדווג להם לבני אני
נלחם כנגדן, ואז ה' הפיל עליהם פחד אלקים וְלֹא רָדְפוּ
אַחֲרַי בְּנֵי יַעֲקֹב, ולכן אמר כעת יעקב; את העיר שכם
אני נותן לך מתנה יותר על אחיך, ועוד ⁵⁵ מתנה יקרה
הבגד שה' עשה לאדם הראשון, ולקחתי אותם מעשיו
אחי לא בחרב וקשת, אלא בתפילה ובמעשים טובים.

♦ וַיִּקְרָא יַעֲקֹב אֶל בְּנָיו ♦

כשהתקרב זמנו קרא יעקב אבינו לבניו, ואמר להם;
⁵⁶ הִיטְהָרוּ מִכָּל טוֹמְאָה, ואגלה לכם סודות סתומים, ואת
הקץ הגנוז, ומתן שכרם של צדיקים, ועונשיהם של
רשעים ואיך הצדיקים מטיילים בגן עדן, מיד התאספו
שנים עשר שבטי ישראל והקיפו מטת הזהב ששכב
עליה יעקב, אך כשהתגלה כבוד שכינת ה', נעלם ממנו
קץ שעתידי מלך המשיח לבא, לכן אמר; בואו וְאַגִּידָה לְכֶם
דְּבָרִים אַחֲרַי אֵת אֲשֶׁר יִקְרָא אֶתְכֶם בְּאַחֲרֵי הַיָּמִים.

♦ שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ♦

כשראה יעקב שנעלם ממנו הקץ, הרים קולו ואמר
להם; אברהם אביו של אבי יצחק, יצא ממנו פסול,
ישמעאל וכל בני קטורה, ויצחק אבי יצא ממנו פסול
עשו אחי, ואני מפחד שלא יהא ביניכם איש שבלבבו
נחלק מאחיו ורוצה ללכת לעבוד לפני עבודה זרה, אמרו
לו; תדקדק בשמותינו ולא תמצא בהם "חט" שאין בכל
שמותיהם לא אות ח"ת ולא טי"ת, ובכן ענו שנים עשר
השבטים של יעקב כולם כאחד שְׁמַע יִשְׂרָאֵל ה' אֱלֹהֵינוּ
ה' אֶחָד, ⁵⁷ כשם שאין בלבך אלא אחד, כך אין בלבנו אלא

54. רבה וישלח פ' י

55. תרגום ירושלמי

56. תרגום יונתן

57. פסחים דף נו.

58. תרגום ירושלמי

59. בעל הטורים

60. רש"י דברים א ג

61. ערכין טז

62. לדעת בארץ דרך עמוד 251

63. חידושי תורה מהדברי יואל פ' יתרו

64. דעת תורה ל' ירוחם

קראו ופייסו, וכך אמר לו יעקב: יהודה בני גלוי וידוע לפני הקדוש ברוך הוא שהצלת את יוסף מן המיתה שאלמלא אתה, היו הורגים אותי שמעון ולוי, ועתה תזכה שיודו לך אחיך בעולם הבא שהצלת אותם משפיכות דמים, ולא נטרדו אחיך לגיהנם, וגם בעולם הזה תזכה שיקראו כל השבטים על שמך יהודים, כשם שנקראת אתה יהודה.

♦ יִדְרָךְ בְּעֶרְףְּ אִיכִיךָ ♦

הנה⁶⁹ אם תסתכל בפרשה זו בברכת יהודה תמצא שם רשומות כל אותיות התורה חוץ מאות זי"ן, לפי שמלכות ישראל הבא מיהודה, אין עיקר נצחונם בכלי זי"ן כשאר האומות, כי החרב ירושה לעשו, אבל מלכות ישראל אינה נוהגת מנהג הטבע בכוח היז, רק לפי הזכות והעונש בכוח העליון יתברך, ולכן שמו של יהודה שהמלכות יוצאת ממנו נרשם בו השם המיוחד שם הוי"ה, כי כשישראל עושים רצונו של מקום מלכותם מתגברת ומצלחת והשם המיוחד עמהם, ואין להם צורך לכלי זי"ן, לכך נחסרה אות זי"ן מברכת יהודה. ומה שהתווסף בשמו על אותיות השם אות דל"ת לפי שהיה רביעי בלידה.

♦ זְבוּלוֹן לְחוֹף יָמִים יִשְׁבֵּן ♦

למה⁷⁰ הקדים את זבולון ליששכר בהברכות הלא יששכר היה עוסק תמיד בתורה, ואת התורה צריך להקדים בכל מקום, אלא לפי שהוציא לחם מפיו ונתנו לפיו של יששכר, שעשו בנייהם שותפות שיהא יששכר עוסק בתורה, וזבולון ממציא לו פרנסה, ומזה למדנו לכל אדם שמי שסועד ומפרנס לבעלי תורה מקבל ברכות מלמעלה ומלמטה וגם זוכה לשתי שלחנות - לעשירות שיתברך בעולם הזה, וזוכה שיהיה לו חלק בעולם הבא, מה שאינו זוכה איש אחר על ידי קיום שאר מצוות.

♦ יִשְׁשַׁכֵּר תָּמַר גָּרַם רַבִּיז בֵּין הַמְּשֻׁפְּתִים. ♦

יששכר הוא לא כזבולון שהולך עם עוברי ימים

דוד, והכהונה ללוי שממנו יצא זרע אהרן, ומה היה החטא של ראובן? פָּחַז פְּמִים כִּיּוֹן שְׂמֵהֲרֵת, ועשית דבר שלא ראוי, בכעסך, לכן אַל תוֹתֵר לֹא תִקְבַּל אֶת כָּל הִיתְרוֹנוֹת הָאֵלוֹ שֶׁהִיא רְאוּי לָךְ.

♦ אִזְ חֲלִלְתָּ יְצוּעֵי עֲלֶיהָ: ♦

הרי ידוע שליעקב אבינו היה ארבעה נשים; רחל ולאה, בלהה וזלפה, לכל אחת היה אהל בפני עצמו, וכך היה יעקב אבינו עושה, בכל אהל היה⁶⁵ מעמיד מטה לשכינה, ובאותו אהל שהוא רואה בו השכינה הוא בא ולן אותו הלילה. והנה כשרחל הייתה בחיים היה יעקב רגיל באהל רחל, וכשנפטרה רחל, ראה יעקב את השכינה באהל בלהה, והתחיל ללון באהל זה, אבל ראובן הבכור כאב לו מאוד את צער אמו לאה, ואמר; רחל אחותה של אימי היתה צרה לאימי, אבל שפחת אחות אימי תהיה צרה לאימי! ? עמד ראובן והעביר מטתו של יעקב לאהל לאה אמו,⁶⁶ ואמנם ה' יתברך הסכים עם ראובן והשכינה עברה לאהל לאה, אבל יעקב כשהגיע בערב לא השגיח על זה [אולי ידע ברוח קדשו שהשינוי מחמת מעשה ראובן], והלך ולן באהל בלהה, וכיון שיעקב עשה כך חזרה השכינה לאהל בלהה, ועל זה החטא הוכיח יעקב את ראובן.

♦ שְׁמַעוֹן וְלֵוִי אֲחִים ♦

שְׁמַעוֹן וְלֵוִי אֲחִים בַּדְּעָה אַחַת הֵייתֶם, כשלקחתם נקמה מעיר שכם במעשה דינה, והרגתם את יושבי העיר, אמנם⁶⁷ אם יהיו שניהם יחד לא יוכל העולם להתקיים, ולכן אחלק ואפריד זה מזה, משמעון יהיו סופרים ומלמדי תורה בקהילת יעקב, ושבט לוי יתפזרו בכל שבטי ישראל לקבל תרומות ומעשרות

♦ יְהוּדָה אֶתָּה יוֹדוּךָ אֲחִיךָ ♦

בשעה⁶⁸ שהוכיח יעקב אבינו את שמעון ולוי הוריקו פניו של יהודה ונתירא שמא יוכיחו במעשה תמר, מיד

65. רש"י שבת נה:

66. שפת אמת על הש"ס

67. תרגום יונתן וירושלמי

68. בסוף מדרש רבה נדפס שיטה חדשה לברכת יעקב, שנדפס בוויניציא עם ספר משפטי שבועות לרבינו האי גאון ז"ל

69. רבינו בחיי

70. זהר ויחי דף רמ"ב

הנביא עתיד לצאת משבט גד, לכן⁷⁶ התנבא כעת על שבט גד.

♦ גֵּר גֵּרֹד יְגוּדְנוּ וְהוּא יְגֵר עֵקֶב ♦

שבט גד נחל את נחלתו בעבר הירדן, ובכל זאת יעבור שבטו עם הרבה גדודים את הירדן כדי להיות עם אחיהם לעזרם במלחמה עד שנכבשה הארץ, ואחר כך יחזרו בשלום לאחוזתם, ולא יפקד מהם איש.

והנה⁷⁷ כשבני גד וכמו כן בני ראובן עברו עם בני ישראל להילחם, הניחו את משפחתם ובניהם הקטנים בארץ סיחון ועוג, ונפרדו מהם לשנים ארוכות, כי שבע שנים כבשו ושבע שנים חילקו את הנחלות, ולא ראו את בניהם ארבע עשרה שנה, מי שהניחו אותו בן עשר שנים מצאו אותו בן עשרים וארבע, מי שהניחו בן עשרים מצאו אותו בן שלושים וארבע, ומתוך דאגה וצער לא הסתפרו דרך אבלות במשך כל השנים, האבות היו מגדלים שערם לצער, עד שיראו את בניהם, והבנים היו מגדלים שער עד שיראו את אבותם, וכשבאו האבות אחר כל השנים ועברו את הירדן לחזור למשפחתם, נקלעו לצרה צרורה, כי באו שלש משפחות רעות מהישמעאלים, יטור נְפִישׁ וְקֶדְמָה, להילחם בבניהם, והצרה היתה גדולה כי מתוך שהישמעאלים מגדלים שער, ובניהם של ראובן וגד היו מגדלים שער, וכבר לא ראו אותם כל כך הרבה שנים ומתוך בלבול המלחמה לא הכירו מי הם בניהם, ומי הם הישמעאלים, אך לה' ישועה, כי נתן הקדוש ב"ה בלבם של הבנים והתחילו לצעוק עננו ה' עננו, אלקי אברהם אלקי יצחק ואלקי ישראל עננו, וכיון שלא לקים זְעָקוֹ בַּמִּלְחָמָה וְנִעְתָּר לָהֶם כִּי בָטְחוּ בּוֹ אִזְ הִכִּירוּ אֶת בְּנֵיהֶם וְעִזְרוּם וְהִרְגוּ מֵהִישְׁמַעְאֵלִים הַלְּלִים רַבִּים נְפִלוּ,⁷⁸ וַיֵּשְׁבוּ מִקְּנִיָּהֶם גְּמֻלָּיהֶם חֲמֻשִׁים אֶלְף וְצֵאֵן מְאֹתַיִם וְחֲמֻשִׁים אֶלְף וְחֲמֹרִים אֶלְפִים וְנֶפֶשׁ אָדָם מֵאָה אֶלְף, כִּי כִּי מְהֻלָּקִים הַמִּלְחָמָה וַיֵּשְׁבוּ תַחְתֵּיהֶם עַד הַגְּלָה.

לסחורה, אלא קיבל עליו עול תורה, ולכן שבט יששכר גם לא⁷¹ נמנו להיות גבורי חיל, וכך היה בימי שפוט השופטים בעוד לא היה מלוכה בישראל היה המנהג אשר כל שבט מפריש איזה סך אנשי חיל, ונושא בהוצאותיהם לשמור המדינה, אבל שבט יששכר לא היה מפריש אנשי חיל והיו יודעי בינה לא אנשי מלחמה, אלא יושב במקומו ועמל בבית תלמודו.

♦ דֵּן יֵדִין עִמּוֹ כְּאֶחָד שְׁבֵטֵי יִשְׂרָאֵל ♦

שבט דן, ממנו עתיד לצאת שופט ישראל, הלא הוא שמשון הגבור,⁷² שישפוט בצדק גמור בלי שום הנאה לעצמו, וכל ימיו של שמשון לא נהנה מעזרתו של הזולת, ולא אמר לאדם; העבר לי מקל ממקום למקום, וכשירד למלחמה אינו צריך לאחרים אלא מהלך יחידי ונוקם מאויביו כנחש המהלך יחידי, ונאמר כאן⁷³ בפסוקים בנבואתו של יעקב על שמשון עשרים תיבות מן "דן ידן עמו - עד ויפול רוכבו אחור", כנגד עשרים שנה ששפט שמשון את ישראל, שנאמר; וַיִּשְׁפֹּט אֶת יִשְׂרָאֵל בְּיָמָיו פְּלִשְׁתִּים עֶשְׂרִים שָׁנָה.

♦ לִישׁוּעַתְךָ קוֹיֵתִי ה' ♦

אמנם שמשון הושיע את בני ישראל בימיו, וגם עשרים שנה אחרי מותו היו עדיין הפלשתים יראים מלפגוע ביהודים מפחדו,⁷⁴ כי לא ידעו שכבר מת, אך יעקב אבינו הצטער על סופו,⁷⁵ כי לא היה בכל שופטי ישראל, מי שנפל ביד אויביו רק שמשון, והוא היה האחרון לשופטים, שנלחם עבור ישראל, וכאשר ראה יעקב בנבואה, שנפסקה תשועת שמשון, אמר; לישועתך קויתי ה', איני מקוה יותר לתשועת שופט, שזה תשועה זמנית, אלא בך איוושע, כי תשועתך תשועת עולמים, וכיון שהגאולה האחרונה תהיה על ידי אליהו הנביא ככתוב, הנה אנכי שולח לכם את אליהו הנביא, ואליהו

71. העמק דבר

72. תנחומא בפ' עץ יוסף

73. בראשית רבתי מ"ט ט"ז

74. נחל אשכול על ספר האשכול סימן י"ט הלכות סדר הסדרים של כל השנה, הערה ט'; שכל שהיו בשעת מותו, מתו עמו, ונפל הבית על כולם ולא נראה גופו להם, ואחיו

קברוהו בלט.

75. רמב"ן

76. רבינו בחיי

77. רבה

78. דברי הימים א' ה

עיצוב ועימוד: בהירות

b65271000@gmail.com

ניתן להשיג בטל': 053-314-1925

ובמייל: wa052052@gmail.com

